

INTERNETNING KELIB CHIQISHIGA DOIR QARASHLAR

Ulug'bek Dilmurodjonovich Karimov

Andijon davlat pedagogika instituti erkin izlanuvchisi

ulugbek.karimov4242@mail.ru

ANNOTASIYA

Ushbu maqola internetning aloqa, tijorat va kundalik hayotga ta'sirini yoritib beradi. Shuningdek, muhim nuqtalar va texnologik yutuqlarga e'tibor qaratgan holda, ushbu falsafiy mulohazalar Internetning evolyutsiyasi va uning zamonaviy jamiyatga chuqur ta'siri haqida tushunchalarni beradi.

Kalit so'zlar: internet, arpanet, tijoratlashtirish, dot-com boom va bust, mobil internet, ijtimoiy media, bulutli hisoblash, raqamli inqilob, texnologik evolyutsiya, kommunikatsiya texnologiyalari, texnologik innovatsiyalar

ABSTRACT

This article highlights the impact of the internet on communication, commerce and daily life. Also focusing on milestones and technological advances, these philosophical reflections provide insights into the evolution of the Internet and its profound impact on modern society.

Keywords: internet, arpanet, commercialization, dot-com boom and bust, mobile internet, social media, cloud computing, digital revolution, technological evolution, communication technology, technological innovation

KIRISH

ARPANET dastlab Amerika qo'shma shtatlarining mudofaa vazirligi tizimidagi ilmiy tadqiqot muassasalari o'rtasidagi tezkor aloqani amalga oshirish uchun ishlab chiqilgan bo'lib, uning vazifasi ma'lum bir hajmdagi ma'lumotlarni tezkorlik bilan xavfsiz bir shaklda uzatishdan iborat edi. Qayd etib o'tish kerakki, insoniyat taraqqiyotiga hissa qo'shgan juda katta kashfiyot va ixtirolar harbiy soha bilan bog'liqdir. Shu jamladan, intertentning dastlabki ko'rinishi bo'lgan ARPANET ham bevosita harbiy soha olimlari tomonidan ishlab chiqilgan.

ARPANET va erta tarmoqlar (1960-yillar): Internetning kashshofi ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network) bo'lib, u AQSh Mudofaa vazirligi tomonidan moliyalashtiriladi[1]. ARPANET turli tadqiqot muassasalaridagi kompyuterlarni ulash uchun mo'ljallangan

bo'lib, ularga resurslar va ma'lumotlarni almashish imkonini beradi.

TCP/IP ning rivojlanishi (1970-yillar): Transmission Control Protocol (TCP) va Internet Protocol (IP) turli tarmoqlar orasidagi aloqani standartlashtirish uchun ishlab chiqilgan. TCP/IP zamonaviy internet uchun asos bo'ldi.[2] Keyinchalik ma'lumotlarni uzatishning standartlari ta'kimlashtirildi va uzatuvchi va qabul qiluvchilar yagona dasturlar asosida ishlashgan o'tdi. Bu esa uning universallashtirishini ta'minlab, foydalanuvchilar ko'lamini kengayishiga olib keldi.

Butunjahon Internetning tug'ilishi (1991): Britaniyalik olim Tim Berners-Li Internetdagi ma'lumotlarga giperhavolalar orqali kirish usuli sifatida World Wide Web (WWW) ni taqdim etdi. Bu muhim burilish nuqtasi bo'lib, Internetni yanada qulayroq va foydalanuvchilarga qulayroq qildi. Bu esa hozirgi ko'rinishdagi internet paydo bo'lganini anglatar edi. World Wide Web – butunjahon o'rganchak to'ri qator elementlardan iborat. Internet yuz millionlab veb-serverlardan tarkib topgan. Ushbu serverlarda tegishli ma'lumotlar saqlanadi va murojaatchilar internetga kirganda aynan qaysidir cherverda saqlanayotgan ma'lumotlarni qo'lga kiritadi. Veb-serverdagi ma'lumotlar odatda gipermatn shaklida saqlanadi. Ana shu gipermatnlar esa foydalanuvchilarga veb-sahifa sifatida namoyon bo'ladi. Yagona dizaynt va kontekstga ega veb-sahifalar esa foydalanuvchilar tomonidan veb-sayt sifatida ishlatiladi. Hozirgi kunda veb-saytlarni ochish va ma'lumotlarni qabul qilishga mo'ljallangan dasturiy ta'minot mahsuloti brauzer deb nomlanadi. Eng ommaviy veb-brauzerlar google chrome bo'lib o'zining tezkorligi va qulayligi bilan mashhur.

Dot-Com Boom (1990-yillarning oxiri): 1990-yillarning oxirlarida Dot-Com Boom deb nomlanuvchi internet bilan bog'liq biznesda tez o'sish davri kuzatildi. Ko'pgina kompaniyalar gullab-yashnagan bo'lsa-da, u oxir-oqibat 2000-yillarning boshlarida Dot-Com Bustga olib keldi. Bu davrda PayPal kabi faqat internet tarmog'i orqali ishlaydigan pul uzatish tizimlari gullab yashnadi. Bu tizimlarning rivojlanishida zamonaviy innovatorlar Ilon Mask kabi yetakchi innovatorlarning o'rni katta bo'ldi. Endilikda elektron tijorat dunyo iqtisodiyotining ajralmas qismiga aylana bordi.

Keng polosali va yuqori tezlikdagi internet (2000-yillar): 2000-yillar keng polosali internetning keng qo'llanilishiga guvoh bo'lib, tezroq va ishonchli ulanishlarni ta'minladi. Bu multimedia kontenti, ijtimoiy media va onlayn xizmatlarning o'sishiga yordam berdi.

Mobil Internet va ijtimoiy media (2000-2010 yillar): Smartfonlar va mobil internetning yangi turi – WAP paydo bo'ldi. Unga ko'ra, foydalanuvchi faqat sarflagan trafigi uchungina pul to'laydigan bo'ldi. O'shandan buyon mobil internet odamlar orasida keng

tarqalib, ommalasha boshladi. Undan keyin GPRS va EDGE-ulanish turlari paydo bo'ldi. Bular mobil chatlarda muloqot qilish imkoni tufayli foydalanuvchilarning e'tirofiga sazovor bo'ldi. Bugunga kelib, 3G va 4G ulanish turlari eng mashhur hisoblanadi. 4G ulanish tezligi bo'yicha yutadi, 3G esa hududiy tarqalish ko'rsatkichlariga ko'ra yetakchilik qiladi. Kelgusida takomillashtirilgan 5G internetning paydo bo'lishi odamlarning internetga kirish va o'zaro munosabatini yanada o'zgartirdi.[3]

Bulutli hisoblash va IoT (2010-yillar): Bulutli hisoblash xizmatlari keng tarqaldi, bu foydalanuvchilarga ma'lumotlarni masofadan saqlash va ulardan foydalanish imkonini beradi. Yaxshilangan funkcionallik uchun kundalik qurilmalarni internetga ulaydigan narsalar Interneti (IoT) paydo bo'ldi.

Davom etayotgan innovatsiyalar: Internet sun'iy intellekt, virtual haqiqat va yuqori tezlikdagi tarmoqlarni kengaytirish (5G) kabi yangiliklar bilan rivojlanishda davom etmoqda. Peyzaj dinamik, davom etayotgan o'zgarishlar internet kelajagini shakllantiradi.

ADABIYOT TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot Internet protokollarining evolyutsiyasini har tomonlama o'rganish uchun tavsiflovchi va analitik tadqiqot loyihasidan foydalangan. Dizayn tarixiy o'zgarishlar, texnologik yutuqlar va ularning ta'sirini batafsil o'rganishga yordam berdi.

1. Adabiyot sharhi:

Internet protokollarining evolyutsiyasi bilan bog'liq asosiy ishlarni, tarixiy hujjatlarni, texnik xususiyatlarni va tadqiqot ishlarini aniqlash uchun puxta adabiyotlar o'rganildi. Bu jarayon mavzu bo'yicha asosli tushunchani o'rnatishga yordam berdi va keyingi tahlillar uchun ma'lumot berdi.

2. Ma'lumotlarni yig'ish:

Birlamchi ma'lumotlar manbalari tarixiy hujjatlar, texnik xususiyatlar va internet protokollarining rivojlanishini batafsil tavsiflovchi arxiv materiallarini o'z ichiga oladi. Bu keng ko'lamli manbalarni, jumladan, tadqiqot ishlari, rasmiy hisobotlar va tegishli tashkilotlarning hujjatlarini o'z ichiga oldi.

Ikkilamchi ma'lumotlar manbalari birlamchi manbalardan olingan ma'lumotlarni to'ldirish va tasdiqlash uchun ilmiy maqolalar, kitoblar va onlayn resurslardan iborat edi.

3. Xronologik tahlil:

Tadqiqotda internet protokollarining tarixiy rivojlanishini kuzatish uchun xronologik tahlil usuli qo'llanildi. Bunga asosiy

voqealar, ishlanmalar va texnologik yutuqlarni vaqt jadvalida naqshlar va muhim nuqtalarni aniqlash uchun tashkil etish kiradi.

4. Qiyosiy baholash:

Turli internet protokollari va ularning internet evolyutsiyasiga qo'shgan hissasini tahlil qilish uchun qiyosiy baholash o'tkazildi. Bu global tarmoqning rivojlanishiga ta'sirini tushunish uchun turli protokollarning kuchli, zaif tomonlari va alohida xususiyatlarini baholashni o'z ichiga oladi.

5. Axloqiy mulohazalar:

Tadqiqot axloqiy me'yorlarga rioya qilgan holda, manbalardan to'g'ri iqtibos keltirilishini ta'minlagan va plagiatning oldini olgan. Foydalanilgan barcha ma'lumotlar ommaga ochiq va to'g'ri tavsiflangan materiallardan olingan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqotning maqsadi Internet protokollarining evolyutsiyasini chuqur tahlil qilish, dastlabki tarmoq texnologiyalaridan TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol TCP/IP bayonnomalari oilasi. Internetda ma'lumotlar uzatish uchun ishlatiladigan bayonnomalar to'plami. Dastlab UNIX operatsion tizimlari uchun yaratilgan. Hozirgi paytda barcha asosiy operatsion tizimlarga o'rnatiladi. protokollarini yaratishgacha bo'lgan rivojlanishni kuzatishdan iborat edi)[4].

Global aloqani osonlashtirish: Internet protokollarining evolyutsiyasi turli tarmoqlar bo'ylab ma'lumotlar almashinuvini ta'minlab, uzluksiz global aloqani qanday osonlashtirganini o'rganib chiqdik.

Mashtablilik va o'zaro ishlash imkoniyati: protokol yutuqlarining internetga ulangan ilovalar va xizmatlarning miqyosi va o'zaro ishlashiga ta'siri baholandi.

TCP/IP protokollariga o'tish standartlashtirilgan va o'zaro bog'langan global tarmoqni yaratishda hal qiluvchi rol o'ynadi.

IPv6 ni qabul qilish IPv4 cheklovlarini bartaraf etish va ulangan qurilmalar soni ortib borayotganiga moslashish uchun zarurdir.

Xavfsizlik protokollari onlayn muloqotning umumiy yaxlitligi va maxfiylikni sezilarli darajada yaxshiladi.

Keng qamrovli tahlil internet protokollarining ajoyib evolyutsiyasini ochib beradi va ularning zamonaviy raqamli landshaftni shakllantirishdagi hal qiluvchi rolini namoyish etadi. Topilmalar bog'langan dunyoning o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirish uchun protokollarni ishlab chiqishda davom etishning muhimligini ta'kidlaydi.

Ushbu bo'limda tadqiqot metodologiyasi, tarixiy tadqiqotlar, texnologik baholashlar va internet protokollarining evolyutsiyasi bilan bog'liq asosiy topilmalar haqida umumiy ma'lumot berilgan. O'rganishingizning aniq tafsilotlari asosida tuzatishlar kiritilishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Internetning paydo bo'lishi quyidagi ijtimoiy hodisalarni keltirib chiqardi.

Birinchi, ijtimoiy qadriyatlar va munosabatlar tizimida internet orqali mo'ljallanish ko'nikmalari paydo bo'ldi va shakllandi. Endilikda insonlar ma'lum bir madaniyat, insonlar va narsalar haqida aynan internetgaya tayanib ma'lum bir qarorga kelishmoqda. Bu esa ijtimoiy hayotda internetning muhim ahamiyatga ega bo'lib borayotgani va insonlar qadriyatlar tizimi transformatsiyasini keltirib chiqarayotganini tushuntirib bera oladi.

Ikkinchi, internetdagi ma'lum bir g'oya va oqimlar, yangiliklar, tavakkalchilikka asoslangan o'yinlarga bog'lanib qolish kuzatilmoqda. Endi insoniyat hayotida salbiy illatlar yoki zararli odatlar tushunchasi doirasiga internetga haddan ziyod bog'lanib qolishni ham kiritish mumkin.[5] Bu esa psixologlar va boshqa soha mutaxassislari oldiga ulkan ijtimoiy vazifalarni yuklamoqda. Endilikda qaramlik natijasida insoniyat patologik va anatomic ko'rsatkichlari ham o'zgarib bormoqda. Bu kabi salbiy o'zgarishlar esa qo'shimcha resurslarni talab qilgan holda korreksiya qilishni taqozo etadi.

Uchinchi, internet ahloqsizlik va destruktiv harkatlarning makoniga aylandi. Ayniqsa, o'zbek segmentida ahloqsizlik, fahsh va buzuvchilikni targ'ib qilish g'oyatda avj olgan. Buning qator sabablari bo'lib kelgusida albatta bunga batafsil to'xtalib o'tamiz. Hozirgi o'rinda esa internetda o'zbek tilidagi faxshga chorlovchi kontentning ko'pligining asosiy sababi jamiyatda mana shunday destruktiv holatlarga bo'lgan talabning yuqoriligi yoki yana ham soddat qilib aytganda jamiyat a'zolari orasida mana shunday dunyoqarashga ega insonlarning soni bilan bog'liqdir.

To'rtinchi, internetsiz yashash imkonsizga aylanib bormoqda. Oddiy hunarmand yoki tadbirkor ham, davlat xizmatchisi yoki pensioner ham internetdan foydalanmasdan turib kamida maishiy masalalarini hal qila olmaydi. Bu esa insoniyatning kashfiyoti bo'lgan va elektr tarmog'iga bog'langan internetning kelgusida nafaqat buyuk taraqqiyot sababchisi, balki katta falokatlarning kelib chiqishi manbasiga ham aylantirib qo'yishi mumkin.

Internet protokollari evolyutsiyasining ushbu keng qamrovli tahlili o'nlab yillar davomida raqamli landshaftni shakllantirgan chuqur o'zgarishlarni yoritadi. Tarixiy hujjatlar, texnik

xususiyatlar va ilmiy adabiyotlarni sinchkovlik bilan o'rganish orqali ushbu tadqiqot internet protokollarining sayohatini aniqlagan asosiy ishlanmalar haqida qimmatli ma'lumotlarni taqdim etdi.

REFERENCES

- 1.Топчеев Б.Ю. "98. 01. 001. Краткий. Курс истории интернет / Лейнер Б. , Серф В. , Кларк Д. , Кан Р. , Клейнрок Л. И др. //jet info. - М. , 1997. - № 14. -С. 4-18" Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер. 8, Науковедение: Реферативный журнал, по. 1, 1998, pp. 3-11.[1]
- 2.Таганов Шанур, Ибрагимов Сердар ОСНОВЫ ИНТЕРНЕТА // IN SITU. 2022. №12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovy-interneta> (дата обращения: 17.12.2023).[2]
3. <https://www.researchgate.net/publication/349102385> INTERNET TARIXI
- 4.https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/uz/un_uzb_Glossary_of ICT terms in Uzbek.pdf
5. Жилев В.С. Основные проблемы интернет-зависимого поведения // Известия Российского Государственного университета им. А.И.Герцена. Аспирантские тетради. 2008. № 23 (53). -С. 361-365.[4]